

AKWAMOZU N'OGE AGBA QHỤ A N'OBELEAGỤ ỤMANA

Ebubechineke, Ifeyinwa.
Dept of Arts Education
Faculty of Education
University of Nigeria Nsukka

Ụmịedemede

Ebumunuche nchọcha a bụ ịtule akwamozu onye nwurụ anwụ n'oge agba qhụ a, ụka, mmụta na nsaanya bjara n'Obeleagu Ụmana (OU). Nchọcha a gosiputara adimkpa akwamozu onye nwurụ anwụ nakwa ihe ndị na-adaputa mgbe a kwaghị ozu dị ka o kwesiri. E lebakwara anya n'ihe ga-abụ ọnọdụ akwamozu n'Obeleagu Ụmana nakwa n'ala Igbo niile. E jiri atụtụ Smith, Burner na White nke ha weputara n'afọ 1956, nke ha kpọrọ Fọnkshonalizm mee nchọcha a. Njiatule e jiri mee nchọcha a bụ nke e nwetara na ntanet na ihe odee matara nakwa nke ọ gọtara n'akwukwọ. Nchoputa gosiri na ọ bughị etu ndị Obeleagu Ụmana si akwa ozu na mgbe ochie ụka, mmụta na nsaanya abịabeghi ka ha si akwa ozu ugbo a ha bjara nwere ọnọdụ. Nchọcha a chọputakwara na a na-enwe ihe ndakwasị nye onye akwaghị onye nke ya nke oma na onye akwaghị onye nke ya chaa chaa. A chọputakwara na a ka nwekwara ndị nwere mmasị ime akwamozu onye nke ha n'agbanyeghi mmetuta ụka, mmụta na nsaanya n'ebe akwamozu nọ n'odinihu n'Obeleagu Ụmana nakwa n'ala Igbo niile gbaa gburu gburu.

Mkpọlite

Na nkwenye nakwa omenaala ndị Igbo, akwamozu abughị ihe a na-eleghara anya. Omenaala bụ ka ndị si ebi ndụ a hụrụ

anya, ebe nkwenye bụ ihe ndị mmadụ kwenyere na ha matara ma ọ bụ ihe ọha obodo nwere nkwekọrịta na ha na-eme ma nabatakwa ka ezi okwu. Nkwenye na-agbado ụkwu n'okpukpere ọdịnaala ha nke ọnwụ na akwamozu so na ya. Ọnwụ bụ ihe mmadụ dị ndụ apughị igbalari n'ihị na ihe ọ bụla dị ndụ ga-anwūriri. Mgbe mmadụ nwurū, ọ na-aburū ndị nke ya ihe iru uju na iti aka n'obi, n'agbanyeghi ma onye ahụ a kara nka ma ọ bụ na ọ kaghị. A ga-eberiri ariri n'ihị ọnwụ onye ahụ. Mgbe ọ bụla mmadụ nwurū, ọ ga-enweriri ihe a ga-ejide aka beere onye ahụ akwa. A maaara ndị Igbo ka ndị na-akwanyere ozu oke ugwu ma nyekwa ya ezi ọkwụkwa kwesiri ya ma chụọkwa aja niile a na-achurū onye nwurū anwū. Okeke (2015) kọwara ọnwụ dị ka ihe Eke kere nke ọ dighi onye ga-agbalari ya. Ọ nwere ihe na-ebute ọnwụ. A naghị anogide anwū. Ọ bụ ya ka ndị mgbe ochie ji agbaga na nke onye dibia afa ngwa ngwa mmadụ kubiri ume iji mata ụdị ọnwụ gburu onye ahụ na etu a ga-esi lie ya ma kwaa ya.

N'okpukpere ọdịnaala ndị Igbo, achumaja dị oke mkpa n'olili na akwamozu maka onye nwurū anwū. Achumaja bụ ụzọ e ji achupu ihe na-ebutere mmadụ nsogbu tumadi ọnwụ. Dị ka Ezema (2000) siri kọwaputa na ndị Igbo kwenyere na achumaja bụ ikwapurū ndị mmụọ ngwo ngwo ha iji tịkapu ha aka n'ahu mmadụ. Ya bụ na, a na-achụ aja iji gbalari nsogbu ma ọ bụ ọdachị dakwasara mmadụ nakwa nke ka so ụzọ abia idakwasị mmadụ ma ọ bụ ezinaulọ.

Ọnwụ na nghota ndị Igbo bụ mgbe onye dị ndụ kubiri ghara idị na-eku ume, emeghari ahụ, togboro ebilighi, naanị ma a biara bupu ya ebupu n'ebe ọ togboro n'ihị na ndu adighizi ya n'ime. Onye nwurū anwū amaghizi onwe ya, nwunye ya, umụ ya, ikwu na ibe ya n'ihị na o nweghizi ako na uche. Ya na onye dị ndụ enweghizi mmekọ, nkwekọ, mkpakọ, njekọ na nriko n'ụdị ọ bụla. Ebe ọ bụla a huziri ya, bụzi mmụọ ya na-agaghari. Ngwa ngwa mmadu nwurū, mkpuru obi ya amalite njem gawa n'ụwa ozo ọ ga-anọ zuo ike

n'ihì na ndị Igbo kwenyere na ọnwụ abụghị isi njedebe ndụ. Mmadụ nwụcha, ya alakwuru ndị nna nna ochie ya ebe a ga-enye ya ọndụ dị ka o siri bie ndụ ya n'ụwa mgbe ọ ka dị ndụ. Ndị Igbo bụkwa ndị a ma ama ejighi omenaala ha egwu egwu tumadi nke gbasara omumu, alumalu, ọnwụ na akwamozu. Mgbe mmadụ nwurụ, ọ dị usoro a na-agbaso ezisa ozi ọnwụ tumadi ọ bụrụ ọnwụ onye welitere isi n' obodo, dị ka onye nze ma ọ bụ ọzọ. Onye mbụ na-amata maka ọnwụ mmadụ ọ bụla bụ ọkpara n' ezinaulọ ahụ ebe mmadụ nwurụ. Ya onwe ya ga-agazi metuwere ndị ọzọ ga-aga meturu onye isi umunna tupu ha aga mezie ka onye isi obodo mata, tupu ọha obodo amatazie. Mgbe e zisachara ọha obodo ozi, a malite ikpa etu a ga-esi eli ya ma kwaa ya. akwamozu dị ka Ossai na Anoruo (2013) kọwara bụ ụzọ e si akwanyere mmadụ ugwu na nsopuru mgbe ọ nwurụ iji si ya gaa njem ya nke oma n'ala ndị mmuo ebe ọ ga-amalite ebimndu ohuu maka na ndị Igbo kwenyere na ọnwụ abụghị isi njedebe ndụ. N'ala Igbo elim ozu na mmemme akwamozu na-ebute ezigbo nsogbu. Ihe kpatara ya bụ na ụka, nsaanya na mmuta abiala were ọndụ. Ma tupu oge a, ndị Igbo kwenyere na tupu e lie onye nwurụ anwụ, nwoke ma ọ bụ nwaanyị, ọ dị otutu afa a ga-agba nakwa aja a ga-achụ dị ka e si gbata n'afa. Ufodu aja ka a kporo iwa nkita anya, ikputa ebule, ehi, inyinya, ezi dị ka omenaala siri dị nakwa nke a gbata n'afa. Ha ga-edozi ozu ahụ ma chekwa ya nke oma ka ọ ghara isi isi tutu e lie ya. Ndị mmadụ ma nwoke ma nwaanyị ga-amuru ya anya abali iji chekwa ozu ya nchekwe ka ihe ọ bụla dị ka aruru ma ọ bụ oke ghara iga taa ya. Ndị Igbo kwenyere na ezigbo olili na okwukwa bụ ihe na-enye onye nwurụ anwụ ezigbo ọndụ n'ala ndichie. Ufodu kwenyekwara na ọ bụrụ na e nyeghi ya ezigbo okwukwa, na mkpuru obi ya agaghị ezu ike, na ọ ga na-agaghari na-emenye ndị ezinaulọ ya egwu ma na-emebikwa ihe na ngwuru ahụ ruo na ha emee ihe ha kwesiri ime. N'ihì ya ka Nwoye (2011) jiri kwuo na, n'okupkere ndị Igbo nakwa omenaala ha, na akwaghị onye nwurụ anwụ na-

eme ka njem ya n'ofe ndiichie anaghị aga nke oma kama, o na-aloghachi azu dika mmuo ojojo na-akpasu ndi di ndu ruo mgbe ha mezuru ihe jji si ya gaa ije ya nke oma. 'Nke a mere ufodu ji ako mmadu onu tumadi o buru onye na-adighi ano otu ebe. Ha na-asị na onye ahụ na-agaghari ka ozu akwaghị akwa. N'ihị ya ka Ossai na Anoruo (2013) jiri kowaa na ikwa ozu nke oma bu oke nkwanye ugwu nye onye nwuru anwu. Ha siri na nkwanye ugwu a ga-egbochiri ya nsogbu ga-esite n'akwaghị nke oma daputa n'ihị na ndi nwuru anwu agaghị anabata ya. Ndi Igbo kwenyere na nke a mgbe o bua a kwanyeghiri onye nwuru anwu ugwu site n'ikwa ya nke oma, njem ya n'ofe ozo anaghị agacha zii. Ha kwenyekwara na o bu udi ndi di otu a na-aloghachi azu di ka ilo uwa. E legghi anya, o buru n'ihị ya ka ndi Igbo ejighi ahụ onwu di ka njedebe ndu. O bughi ila mmadu n'iyi kpam kpam kama, ha na-ahuta onwu ka ngafe n'ofe ozo nke mmadu imalitekwa ibi ndu ohuu n'ala mmuo. Ya bu na onwu bu nkewapu zuru oke nke mmadu na ibe ya naani na-ahụ, na mmalite ibi ndu ozo n'ili. Site n'ihe nke anu ahụ, nakwa ihe anya na-ahụ, onye nwuru anwu na-abanye n'uwa nke anya anaghị ahụ nakwa n'uwa mmuo nke ndiichie. Nke a putara na o bu anu ahụ na-aba n'ili ebe o ga-ere ure ma mkpuru obi ya agawakwa n'ihu idi ndu n'uzo omimi n'uwa anya na-ahụ nakwa nke anya anaghị ahụ. N'aka nke ha, Odo, Mbah na Okey-Agbo (2021) kowakwara na o buru na e rurughi onye nwuru anwu uju kwesiri ekwesị na o gaghi esonyere ndi nna nna ya ha ma o bu nwee ezumike nke mmuo n'ala mmuo.

Akwamozu bu nke ya na ntoaja puru iche na-eso, nke a na-emeru oruru uju ya n'uju di ka aka na onodu onye ahụ si di n'obodo. A na-eme akwamozu a maka ndi nwuru onwu chi ha, kara ezigbo nka ma nwuo ezigbo onwu nke ga-edubanye ha n'ala ndiichie nke a na-emere ouu ntoaja. Ya ka Lorna (1978) jiri kowaa akwamozu ka ihe nke mmuo nke a na-atoro otutu aja e ji anumanu ato. O sikwara na a na-ewebata mbem, egwu omenaala di ka igede na egwu ogbugba di iche iche e ji akpa

obi oma; na o bu oke na oru diiri di okpara ihu na a kwara nna ya nke oma iji kwanyere ya ugwu ikpeazu, isi ya gaa njem ya n'udo. A naghị akwa ndi anwughị ezigbo onwu akwa di ka Okafo (1996) di n'Ebubechineke (2021) siri kwuputa. O kowara na e nwere udi onwu ato nke gunyere ezigbo onwu, ajo onwu na onwu akamere. Ndi anwughị ezigbo onwu di ka onwu afo otuto, ikwu udo, ekpenta, nchiche ma o bu kitikpa, a na-eburu onye di etu ahụ atufu n'ajo ohia. A naghị eli ha eli ma ya fodu ikwa ha akwa. Okafo (1996) di n'Ebubechineke (2021) mere ka a mata na onwu aka mere bu onwu ibe mmadu buteere mmadu ibe ya di ka inye nsi, mmadu ikwu udo, onwu ihe mberede, iko ogwu na ita amosu. Ha niile bu ajo onwu nke nwere ike ibutere ezinaulo ndi nwuru udi onwu a ime mkpocha na nzacha maka ala e meruru. N' Obeleagu Umana nakwa n'ala Igbo niile, na mgbe ochie, ndi nwuru udi onwu akamere a a naghị akwa ha akwa ma elichagodu ha. E legghi anya, o buru ha bu ndi a na-ewere, na-agaghari maka na ndiichie anabataghị mmuo ha n'ala mmuo ha gawara. Ya bu, o buru na mmadu anwu, o zuchaghị oke na e liri ya ma a kwaghị ya tumadi onye kara nka. Nwoke di etu a agaghị ekwe ka ndi be ya zuo ike ruo na ha akwaa ya ka njem ya n'ala ndiichie gazie. ndiichie di ka Nwala (1985) siri kowaputa bu ndi biri ezigbo ndu, kaa nka ma nwuo onwu chi ha, ndi umu ha kwakwara nke oma. O bu ha bu njikota ndi di ndu na ndi nwuru anwu. O bu ndi a ka onye o bula bu onye nwuru anwu ga-agakwuru ma ndi nwuru ezigbo onwu ma ndi nwuru ajo onwu nakwa ndi nwuru onwu akamere. Ihechu, Uchekukwu na Ralph-Nwachukwu (2021) kwuputara na ndi nwuru anwu ka na-adikwa ka ndi di ndu, ndi e kwesiri imere ntoaja kwesiri iji mee ka ha gaa njem ha n'ala mmuo nke oma n' enweghi ihe mgbochi. Ha kwuru na mkpuru obi onye ahụ na-anoro n'ozu ya echere olili ya. O bu n'oge di ka oge ahụ ka ndi obodo ya ga na-agbaghari na-akwadebe olili ya nakwa ime ntoaja niile e kwesiri ime di mkpa okwukwa ya ga-enyere mkpuru obi ya aka igazi njem ya nke oma. Ndi Igbo kwenyere

na ọ bụrụ na e meghe ihe ndị ahụ na mkpuru obi ya ga na-erughari na ngwuru be ya achọ okwu, aghasa akaorụ umu ya; emenye ha egwu. Oge ọfọdụ ọ kpochie ụzọ, ego si abata ndị ụlọ ya aka. Nke a bụcha ihe ndị ga-eme ka ha mee ihe ndị kwesiri ha ime iji mee ka mkpuru obi ya zuo ike ma dere duu ma kwusị inye nsogbu. N'aka nke ya, Isichei, mere ka a mata na akwaghị ozu nke oma bụ otu ihe ndị Igbo tūrū ụjọ ya. Na mmadụ nwurū akwaghị ya ma ọ bụ a tufuo ya n'ajọ ohia bụ inwe akpamoke ha na ndiichie ha. Ọ sirị na ha na-adị ka osu n'ebe ahụ, nke putara ndị a juru aja, ndị a kpachapuru, ndị enweghi mmekorita ha na ndị ibe ha di ndu nakwa ndi nwuru anwu.

Na mgbe ochie n'ala Igbo niile, mmemme akwamozu bụ ihe na-ekpo oku ma juputakwa n'otutu nchujaja di iche iche nakwa otutu ihe nsọ nke na-emetuta onye ọ bula ma ndi mmadu nwunarihi nakwa ndi na-abia mgbaru isonyere ndi n-eru uju ma tie ha aka n'obi. Akwamozu mgbe ochie malitere igbanwe kemgbe ndi uka na nsaanya biara. Nsaanya na obibia ndi uka webatara otutu ihe mgbanwe ma ọ bụ agba ohu n'omenaala Igbo nke metutakwara otutu ihe di iche iche di ka ikpere arusi, ichu aja, ntoaja, igba mkpe, nkwenye di iche iche di ka ilo uwa, ogbanje, eshishi, alum di na nwunye, ofufe chi di iche iche imeri nsọ ala ọfọdụ nke butere aru di iche iche nke ndi mmadu na-akpa. Nsaanya na uka metutakwara ebimndu ndi Igbo n'uzo di iche iche. N'ezie obibia uka, mmuta na nsaanya ghasara omenaala ndi Igbo nke ka na-emekwa ruo ugbo a.

Ndi Igbo bu ndi nwere nkwenye n'omenaala di iche iche tumadi n'ihe gbasara akwamozu. Ọ bụ otu ụzọ e si enwe mmekorita na mmetuta n'etiti mmadu na ibe ya nke ụzọ ndi Igbo si ebi ndu ha, ha na-eziputakwa ụzọ igosiputa ikwanyere onye nwuru anwu ugwu na nsopuru nke na-amalite ozugbu onye ahụ mechiri anya. Ndi nwee onye ahụ ga-ebu ụzọ gaa n'afa iju ese ka a mata udi onwu ọ nwuru. Ọ bụ ya ga-enye ha

ike ima etu ha ga-esi aga n'ihu ikwadebe maka olili na okwukwa ya.

Umana bu otu n'ime umu iri Naa (Umana) muru di n'okpuru ochichi Ezeagu, Steeti Enugwu. Obodo mejuputara Obeleagu Umana bu Umagbo, Agulu, Evuazu, Amaji, Okpudo, Osonu, Aguoba, Omughu, Umueze na Ugwuakulu. Akaoru ha bu ikpu uzu, izu ahia na oru ugbo. Ha nwere dibia afa, dibia aja, dibia ohu ma o bu Eze mmuo na-ago arusi ma na-achukwa aja di ka e siri gbata n'afa. Obodo a nwekwara ndi okenye ihe gbasara elimozu na akwamozu doro anya.

Akwamozu bu otu n'ime usoro obibi ndu n'omenaala ndi Obeleagu Umana, nke na-eziputakwa mmekorita na mmetuta n'etiti mmadu na ibe ya, iji gosiputa ihinanya ha nwere n'ebe onye nke ha nwuru no, bu nke obibia ndi uka, mmuta na nsaanya ghasara. O bu ya bu ebumnuche nchocha a.

Nsogbu Nchocha

Agba ohuru n'otutu uzọ nwetara oke mgbanwe n'omenaala (ebimndu) ndi Igbo nke Obeleagu Umana bu otu n'ime ya, tumadi etu o siri gbasata okwukwa ozu. Ndi Obeleagu Umana bu ndi matara maka uju ihe nketa nke omenaala tinyere mmemme achumaja na ntọaja akwamozu. akwamozu n'Obeleagu Umana nakwa n'ala Igbo niile anaghi abucha otu usoro ka o na-agbaso n'agbanyeghi onye o bu ya nwuru (nwoke ma o bu nwaanyi). O buru onwu onye kara nka, olili na akwamozu ya na-adị ebube, juputa n'ihe onu, ihe nkiri, otutu achumaja di ka igbu ehi na ntọaja niile a na-eme tupu egbuo ehi nke o bu okpara na ada onye nwuru ga-anọ n'isi ya. Ihe ndi ahụ niile bu iji mee ka akwamozu ahụ daa ụda. Mgbe a na-akwa ozu, a na egburu onye ahụ ehi. Ya bu na igbu ehi e ji akwa ozu bu odiwara gboo gboo kama o bukwu ka uka bjara ka a malitere iji ehi akwa ozu. O bu ngwa ngwa uka bjara ka ndi igbo malitere iji ehi akwa ozu. Nke a bu ka ha jiri ya nochie anya mmadu ha jibu achu aja, lie ma jirikwa mmadu

kwaa ozu. Ma kemgbe ụka, mmụta na nsanya b́ara, ihe ndi a kwusi. O bu etu a ka e si malite iji ehi akwa ozu. O bu otu ihe ụka wetara. A na-aka akwanyere ndi kara nka, ndi luru nwunye ma o bu di ugwu mgbe a na-eli ha ma o bu akwa ha kara ndi ntoria ma o bu nwatakiri ndi nke a na-ahuta onwu ha di ka ajo onwu. A na-enye ndi kara nka na ndi luru di ma o bu nwunye ezigbo okwukwa ka e gbochie mmuo onye nwuru, idi na-abia enye ndi ezinaulo ya nsogbu maka na ha kwenyere na o buru na ha akwaghi ozu ahụ nke oma, mkpuru obi ya agaghi alaru ma zuokwa ike n'ala ndiichie. Ozo, ha kwenyere na ntaramahuhu ekpemekpe kecha na-adaputa ndi ezinaulo akwaghi onye nke ha nwuru anwu nke oma. N'ihia ya, nchocha a gbadoro ukwu n'itule ka ụka, mmuta na nsanya si metuta akwamozu n'oge agba ohu a n'Obeleagu Umana.

Mbunuche Ndocha

Mbunuche izugbe nchocha a bu ichoputa ka agba ohu si metuta akwamozu n'Obeleagu Umana. Mbunuche nchocha a kpom kwem bu

- 1) Itule ka agba ohu si metuta akwamozu
- 2) Imata ntaramahuhu ekpemekpe kecha na-adaputa maka akwaghi onye nwuru anwu nke oma.
- 3) Ichoputa ihe ga-abu onodu akwamozu n'Obeleagu Umana n'odinihu.

Ntuleghari Agumagu

Na ntuleghari agumagu, e lebara anya na ntuleghari ederede, ntuleghari nchocha n'isi okwu na ntuleghari atutu nchocha.

Nkwaputa okpuruoku okwu njimaru n'edemede

Omenaala bu ka ndi si ebi ndu ha. N'omenaala ndi Obeleagu Umana, e nwere nkwenye na onwu abughi isi njedebe ndu. Ha

kwenyere na mgbe mmadụ nwụchara, e lie ya na ndụ ya na-amalitekwa n'ụwa ndị mmụọ ọzọ. Omenaala gunyere ọtụtụ ihe ndị na-eme dika ekike, asụsụ, erimeri, egwu, ọnwụ na akwamozu ha nakwa ihe ndị ọzọ. O bụ ya ka Mbah, Mbah, Ikeokwu, Okeke, Nweze, Ugwuona, Akaeze, Onu, Eze, Prezi na Odii (2013) jiri kọwaa na amụmamụ asụsụ omenaala bụ ụzọ amụmamụ asụsụ na-amụ maka ụzọ niile gbasara etu mba ma o bụ obodo si ebi ndụ. Asụsụ dī oke mkpa n'ebe ndi nwe omenaala nọ. O bụ site n'asụsụ ka e ji emekọrịta ihe gbasara omenaala. Onwụ bụ mgbe onye dī ndū kubiri, ghara idī na-eku ume, emegharighi ahū, togboro, ebilighi naanī ma apafuru ya ebe o togboro n'ihī na ndū adighizi ya n'ime. Onye nwuru anwū na onye dī ndū enweghizi mmeko, nkwo, mkpako, nkeko na nriko n'udi o bula. Onye nwuo, mkpuru obi ya amalite njem, gafee n'ụwa ọzọ ebe o ga-ezu ike ma malitekwa ndū. Ya ka Quacoopome (1982) jiri kwuo na onwū dī ka ugwo mmadū jiri ya.

Akwamozu bụ emume n'ihī na ndi Igbo kwenyere na onye nwuo, a kwaa ya maka onye a kwaghī anaghī enwe ezumike n'ala mmūo o gawara. Ndichie nọ ebe ahū tupu o bīa agaghī anabata ya. O bụ usoro imezuru na ikwanyere onye nwuru ugwu maka mbō o gbara n'ụwa. N'akwamozu, ndi mmadū na-abjara onye mmadū nwunahuru mgbaru iji tie onye ahū aka n'obi. Ha na-eji ihe ndi dī ka mmanya, akwa, ewu, ehi, ji, akpu ego, nakwa ihe onyinye ndi ọzọ iji kwado ha maka akwamozu. Ndi Obeleagu Umana kwenyere na o bụ ubochi a kwara ozu ka ozu ahū ga-alaru nke oma na be mmūo. Akwamozu bụ ụzọ e ji asī onye nwuru gaa njem ya nke oma nakwa ka mmūo ya zuru ike. A na-ako onye akwaghī ndi muru ya onu n'ala Igbo niile. N'ihī ya, onye o bula na-agba mbō akwa onye nke ya nwuru anwū iji mee ka ihe gaziere ya nke oma. O buru na mmadū akwaghī onye nke ya nke oma, o na-ebutere onye ahū nakwa ezinaulo ya otutu nsogbu dī iche iche.

Ọ bughị mmadụ niile nwurụ anwu ka a na-emere mmemme akwamozu ya. A naghị akwa ndị nwurụ ajọ ọnwụ na ndị nwurụ ọnwụ akamere. N'Obeleagu Umana, usoro akwamozu bụ e licha onye nwurụ anwu, a kaa ụbọchi akwamozu ya ga-abụ. Ụbọchi ruo, a gba mkpọnanị igwa ọhaneze dị ka ọndu onye dị n'ọhaneze. Ha ga-egbu ehi nke ada na ọkpara ga-anọ n'isi ya. Mmemme oriri na ọñụñụ na egwu ọdịnaala na ntọaja dị ichie ga na-arị ibe ya elu. Usoro akwamozu n'ezie, abughị otu n'ala Igbo n'ihy ya, ndị ọ bula na-akwa ozu dị ka omenaala ha siri dị mana agba ọhụ bịa weta mgbanwe na a na-akwazi ozu ụbọchi ahụ e liri ya. Ntọaja niile ndị ahụ a na-eme iji mee ka ndị mmadụ na-enwe ọñụ ka a katorọ ka ihe ruru arụ. Ọtụtụ ihe ndị a na-emegasi mgbe a na-akwa ozu agba ọhụ bụ ụka, mmụta na nsaanya agbanwechala ọtụtụ ihe. Akwamozu ugbo a bụ akwamozu a na-agbaso usoro ụka eme. Usoro nke mgbe ochie bụ nke ọhaneze matara onye ahụ dị ka onye ọgọ mmụọ tupu a gbasoro usoro ahụ kwaa ya nakwa na ọ buru na o kwuru ka a kwaa ya n'uzọ omenaala. E wepu ya, ọ bụ n'usoro ụka ka a na-agbasozi akwa onye nwurụ anwu. Nke a buru ụzọ agba ọhụ siri weta mgbanwe n'akwamozu n'Obeleagu Umana.

Ntọaja gbadoro ụkwu n'ofufe. Ezeuko (199) kọwara ya dị ka ụzọ dibia aja ji achoputa ma chụpụ ihe na-ebutere mmadụ nsogbu dika e siri gbata n'afa. A na-atọ aja iji gbalari nsogbu ma ọ bụ tidaa ike nsogbu ka ọ ghara idị oke ike n'idakwasị mmadụ, ezinaulo, umunna ma ọ bụ ọha obodo. E ji ihe dị ichie ichie atọ aja dị ka ehi, inyinya, ebule, ji, akwa, oji, ewu, okuko nakwa ọtụtụ ihe ndị ọzọ.

Ọbibia Ndi Ọcha

Ụka, mmụta na nsaanya metụtara omenaala na nkwenye ndị Igbo niile nke Obeleagu Umana bụ otu n'ime ha. Ọ bụ ndị ụka dika Wesley Metodis, ndị CMS, na ndị RCM nakwa ndị otu ụka ndị ọzọ n'ala Igbo. Ndi ụka ji ka ha guzowe ụlọ akwukwọ

na Najirja gbaa mgborogwu. Nwankwo na Anoruo (2021) mere ka a ghotu na ngwa ngwa ha guzochara ulo akwukwo nke oma, ndi uka ndi a ebughi oge ikwusi ajo akparamaagwa ndi mgbe ochie banyere omenaala na nkwenye ndi ha jogburu onwe ha. Agha (2012) mere ka amata na ndi uka ndi a kwugidere ajo agwa ndi dika ntaja, n'udi o bula, igbu mmadu, iji mmadu lie ma o bu kwaa ozu, ita amosu, igbu umu ejima na nne ha nakwa otutu ajo agwa ndi ozo. Ihe ndi a ka ha gbalisiri ike kwusi. O bukwu mmata ndi a e webatara, nyere aka saa ndi Igbo anya, nke nyere ha aka ighota ihe ndi uka ndi a na-akowa. Mmata mere ka e nwee oke mgbanwe n'omenaala na nkwenye n'ebe o di ukwu. Uka mmata na nsaanya metutara omenaala nke hienne. O mere ka ndi Igbo hapu omenaala nke ha mewe nke ndi ocha. O bu ihe obibia ndi ocha butere n'ihia na ha furu uzo n'oge kari ndi Igbo, ndi ha hutara ka ndi no n'isi. Ha manyere ndi Igbo ka ha kwenye n'omenaala nke ha ma hapu ha onwe ha (cultural imperialism), n'ihia nkari ha kari ndi Igbo. Kemgbe ahụ, ka ndi Igbo malitere biwe ndu ma kpawa agwa ka ndi ocha, ya bu ejije ndi ocha nke metutara ebimndu ha ruo n'akwamozu ha.

Nchocha e merela n'isi okwu

Onwu bu ugbo ga-ebula onye o bula di ndu n'ala mmuo. Ndi nna anyi ochie hutara ya ka ihe di nnukwu mkpa, ikwanyere onye nwuru anwu ugwu site n'ikwa ya. Ha na-eme nke a site n' izukota na ngwuru onye ahụ nwuru anwu. Ngwa ngwa onye ahụ nwuru, ndi ya na-agba afa iji mata etu onye ahụ siri nwuo. O bu ya ga-eziputa etu a ga-esi eli ma kwakwaa ya. O bu site na mmekorita na mmeghari ahụ na agbam mbọ ndi no ebe ahụ ka a ga-eji amata onye akwamozu ahụ dara n'isi. Ufodu ndi nchocha emeela nchocha di iche iche n'ihe gbasara omenaala akwamozu mmadu n'ala Igbo mana o dighi ndi nchocha merela nchoputa maka akwamozu n' Obeleagu Umana.

Okpoku (1978) lebara anya n'akwamozu na ugwu a na-akwanyere onye nwurū anwū. Ebumnuche ya bụ ichoputa mkpa o di na uru o bara bụ ikwanyere onye nwurū anwū ugwu. O choputara na o kwesiri ekwesị na ndi di ndu ga-akwanyere onye nwurū anwū ugwu site n'ikwa ya. Nke a bụ iji chuofo ya aja nri na ihe onunū ndi na-egosi ihe ncheta na nsopuru nyee onye ahụ nwurū anwū. Nchocha abuo ndi a yitere kama na ndi iche ya bụ na nke a a na-eme ugbo a na-arutu aka n'akwamozu nke agba ohu. Ha abuo eyiteghi.

Ossai na Anoruo (2013) kwuru na akwamozu bụ ikwanyere onye nwurū anwū ugwu site n'ikwa ya nke oma. Nchoputa gosiri na o bụ iji gbochibido nsogbu ga-esite n'akwaghi nke oma puta. O yitere nke a kama ebe nchocha abughi otu.

Iwuagu (1979) hutara akwamozu di ka ofufe. O siri na akwamozu di ka ndi Igbo siri huta ya bụ ofufe, mmeda chi obi, na mmadu na onye nwurū anwū inwe mmekorita, aja na uzo iji nyocha onye nwurū anwū n'ebe o mere nke oma na ebe o meteghi nke oma mgbe o no n'ua. Nchocha abuo ndi a abughi otu.

Ekeokpara (1994) mere nchocha n'ihe gbasara ekpemekpe na onwu n'ala Igbo. Ya bụ ichoputa na inwe nghota gbasara okpukpere chi. O choputara na onye o bua nwere chi aka ya na etu o si ekpere ya. O choputara na onwu bu mbibi kpam kpam nakwa ihe mgbanwe ndu site n'ua mmadu no fee n'ua ozu. Nchocha abuo eyiteghi.

Odo, Mbah na Okey Agbo (2021) lebara anya n'iti akwa n'ukwu n'onwu mmadu iji gosiputa ndi na-eru uju nakwa iziputa ndimiche na ndi bira mgbaru. Mana nchocha a na-eme ugbo a na-arutu aka n'ikwa onye nwurū anwū n'oge agba ohu eji ezila ya ka o gaa nke oma. Nchocha abuo ndi a abughi otu.

Nchikota ntuleghari agumagu

Na nchikọta, ndi nchọcha di iche iche emeela nchọcha di iche iche gbasara isi okwu nchọcha a. Ma nchọcha ndi ahụ niile emerela eyiteghi nchọcha nke a. Nchọcha a lebara anya etu e si eme akwamozu n'agba ọhụu a n'Obeleagu Umana.

Atụtụ nchọcha

Atụtụ a gbasoro mee nchọcha a bụ atụtụ nke fonkshonalizm. Ndi guzowere ya bụ Smith, Burner na White n'afo, 1956. Atụtụ a na-arụtụ aka na ntọaja na-eziputa akparamagwa nke na-elegara anya n'ihe nsọ, idi nsọ na adimasọ. Ya bụ na ntọaja bụ ihe nnọchite anya ihe di nsọ n'ọhanaeze. Atụtụ fonkshonalizm na-akọwa ụdidi ntọaja onatarachi dika ihe o na-arụ n'ọhanaeze. Ebumnuche atụtụ a bụ ikowaputa uru ntọaja baara mmadụ n'oge akwamozu nakwa ọndu ya n'ọhanaeze. Salami (2016) kwadoro atụtụ a site n'ikowa mmetuta o nwere na nkwanye ugwu, nsopuru, ito uto nakwa atumegwu nyee ihe nsọ nke dabeere na nkwenye ndi nke a na-esite n' asusu nkokirikọ ndi na ihe nziputa ha amata. Atụtụ a dabara na nchọcha a n'ih i na akwamozu onye nwuru bụ uto nsopuru, ntọaja, nkwanye ugwu na ofufe na itu chi egwu e ji enye mmadụ ezigbo okwukwa ka o laruo ebe o na-aga ghara inye ndi ya nsogbu nakwa ka ihe diiri ndi o hapuru mma.

Ntucha Njatule

Nchọcha a gbadoro ukwu n'ikowa etu agba ọhụu si nweta mgbanwe n'uzo e si akwa ozu. O buchaghizi etu e si akwa ozu na mgbe ochie ka e si akwa ya ugbo a n'ih i na uka, mmuta na nsanya bira.

Nkwa agba ọhụu na mgbanwe o nwetara.

Agba ọhụu bụ oge ugbo a. O bụ oge e ji ahụ omume nke adibughi. Nke a putara na o bụ oge e ji eme omenaala na nkwenye nke adighi na mbu, nke o bụ uka. mmuta na nsanya webatara. Oge a na-eweta mgbagwojuanya nye ọhanaeze nke

mere na a na-enwezi nnupuisi nyee omenaala na nkwenye maka mmuta, nsaanya na uka batara nwere onodu nke mere na echiche ndi mmadu gbanwere banyere ihe omenaala ufodu ha kwenyere na mbu. Agba ohu metutara otutu ihe n'omenaala ndi Igbo nakwa nke Obeleagu Umana nke metutara etu e si akwa ozu ugbo a. Otutu mgbanwe ka agba ohu wetara n'omenaala akwamozu kemgbe ndi ocha batara n'ala Igbo. Tupu oge agba ohu a, mmadu nwuo tumadi o buru onye welitere isi n'obodo (nze na ozu) ma o bu onye nwere ego, a ga-echekwa ozu ya, tee ya mgborogwu e ji eli akukuta, ma jiri oku chekwa ahụ ya ka o ghara isi isi ebe ulo ndebeozu adighi mgbe ahụ. E mesia nke a, e lie ya tupu a kwawa ya mgbe ndi be ya kwadoro. O buru nwaanyi nwuru, umu ya na-eburu uzọ gaa gwaa ndi be nne ha na ahụ adighi nwanne ha nwaanyi. Ha ala, loghachi gwazie ha na o nwuola. Ha kwenyere na o buru na umuaka ahụ emeghi etu ahụ, a daa ha nra n'ihia na ha ga-achọ imata ihe gburu ada ha nwaanyi. Mgbe a natachara ozi, ha ebee akwa juo ha ihe ha choro ime. Ha kwuo na ha ga-eli ya ozugbo ma o bu kwaa ya ozugbo, ha aga buru ozu ya lota na be nna ya, mana agba ohu emela ka nke a nwuo pii. Ozo kwa, ulo ndebe ozu dizi, a naghizi echekwa ozu ma o bu tee ya elu aku na mgborogwu. O nwere ihe ndi be nwaanyi ga-asị ka e nye ha, ihe ndi di ka akwa ekpe, ite mmiri onunu ya, oku nri ya, mma ekwu, oche etukwu ya, azu, anu okpo na ngwa ofe ndi ozu o rifo. Ihe ndi ozu ha gasi ka e nye ha, a ga-enyecha ha ya. Ozugbo ha natachara ihe ndi a, ha gaa buru ozu ya. Ma agba ohu nakwa n'ihia na ufodu mmadu agawala uka ma guokwa akwukwo, a naghizi eme ihe ndi ahụ ugbo a. Ha anaghizi agbaso usoro mgbe ochie a akwa ozu ma o bu meso nwaanyi di ya nwuru, ajo mmeso a na-emeso ha mgbe ha na-agba mkpe di ha. Agba ohu emebiela ha, ha nwuo kpam kpam.

Ntaramahuhu ekpemekpe keoha na-adaputa mka akwaghi ozu nke oma

Nchọputa gosiri na e nwere ntaramahụhụ ekpemekpe keọha na-adaputara ndị ezinaụlọ akwaghị onye nke ha nwurụ nke ọma. Okeke (2015) kọwara na e nwere nkọkiri kọ banyere ụmụ mmadụ ndị tufuru ndụ ha maka akwaghị ndị ha nke ọma, kpasuo ndịiche iwe. O kọwara na ebe mmadụ akwaghị nna ya etu o kwesiri site n'iweta na ime ntọaja ndị di mkpa di ka ewu, ma o bu ehi, ya aga n'akwamozu onye ozo nwere anumanu ndi ahụ o jighi kwaa nna ya kpunye onye ozo ahụ na-akwa ozu, ha gbuo ya ozugbo. O bu ihe agba ohu butere. Ha chere na agba ohu ruu n'ihe niile. Ihe gbasara akwamozu bu ihe a na-akpachapuru anya . Onye ahụ e kwesikwaghi iri nri e ji anu ahụ sie. Ma o buru na o rie ya, mmuo ndi ahụ nwuru anwu ga-amalite ichuso ya. O burukwanu na o meghe ngwa banyere ya, ha egbuo ya. Okafo (1996) n'aka nke ya kwadoro na udi onwu a, daputara n'ebe o gara akwamozu, nke dakwasirila otutu mmadu na-emejuputaghi ntọaja a chorọ ka e mee n'isi nna ha nwuru anwu mana gaa taa anu ehi e gbuuru nna onye ozo, ha anwu. Ya bu na ntaramahụhụ ekpemekpe keọha na-adaputa ma dakwasị otutu mmadu n'ihia na ha akwaghị onye nke ha nwuru anwu ofuma. O bukwa agba ohu kpatara ya n'ihia na ha ejizighi ihe ndi ahụ kporo ihe maka na nsaanya, mmuta, uka na omenaala ndi ocha biara nwere onodu n'ala Igbo, ndi Igbo gbakuta omenaala ha azu mewe nke ndi ocha nsogbu daa. Ozo kwa, Okafo (1996) kwukwara na o buru na nwoke nwuo, nwunye ya no na mkpe gaa dina ya na nwoke ozo, na nwaanyi ahụ ga-anata ntaramahụhụ di ka mmapu n'obodo, obodo ufodu na-edughari nwaanyi di etu ahụ n'obodo niile ma gbawa ya oto, o na-agaghari. N'ebe ufodu kwa, a na-erefu ya di ka ohu. Okafo sikwa na o buru na nwaanyi turu ime n'oge ahụ, o rue oge o ga-amu nwa ya, na o nwere ike nwuo n'omumu nwa ahụ, nke a mere na udi onwu a bu onwu ojoo. Nke a mee, a na-etufu ya, a naghi eli ya eli nke e ji akwa ya. O burukwanu na o nwughi a na-atufukwa nwata ahụ n'ajo ohia ebe nne ya ga-eje choo aja di ka a gbataru n'afa. Eze

mmuo ga-agwa ezinaulo nwaanyi di etu a ihe ha ga-eme iji kpuo aru rio mmuo o mejoro ka ala dikwa aso ozo. Ya bu, n'Obeleagu Umana, emezughi ihe ndi di mkpa e kwesiri ime maka akwamozu na-ebute ntaramahuhu keoha nke nwere ike ibu nriarria amataghi ebe o sitere, mmebi ihe n' ezinaulo ahụ, nghasa akunuba ezinaulo ahụ, agaghi n'ihu, onwu elulu, onwu mberede nakwa nsogbu ndi ozo gasi. Ha bucha ihe ndi agba ohu na-ebute mgbe e leghara omenaala di mkpa anya. Agha (2012) kwadoro nke a, ya ka o ji kwuo na iji gbochie ihe ntaramahuhu ndi a idakwasị mmadu, nakwa nkwenyesi ike ndi Igbo banyere akwamozu, o bu ya ka ha ji ebulata onye nke ha noro n'ofesi nwuo ka ha lie ya n'ala ya ka o sonye ndi nna nna ya n'ihia na a ga-akwanyere ya ugwu nke ya tumadi ma o buru na o ruola ihe e ji mmadu eme. A na-emere akwamozu di etu ahụ otutu mmemme nakwa oke oriri na onunu. Ndi Obeleagu Umana dika Okeke (2015) kwadokwara na o bu ndi a kwara nke oma na-aloro ndi ya uwa. Ya mere, udi ntaramahuhu ndi di ndu na-anata n'aka ndi ha lara mmuo, ndi Igbo kwenyesiri ike na o di oke mkpa ka ndi mmadu nwuru igbasi mbu ike ihu na ha kwanyere onye ha nwuru anwu ugwu ruu ya ka udo di n'ala ndi di ndu ma dikwa n'ala ndi nwuru anwu ghara ikwe ka uka ma o bu nsaanya, mmuta na omenaala ndi ocha tigherie ha echiche ka ha hapu ime ihe kwesiri ha ime, mewe ihe ozo iji gbochie ihe otiti udi akparamagwa di etu a na-ebute.

Onodu akwamozu N' Odinihu

Nhoputa gosiri na n'onodu akwamozu na a ka nwere olileanya. Ndi Igbo bu ndi okomoko di n'ahu. Ndi na-azo oge niile ka ha mekaria nwanne ha n'ihe ufodu tumadu mmemme onwu, alim di na nwunye ma o bu oriri na onunu o bula. A bia n'akwamozu, ha ga na-eme ka obodo niile nu uda ihe ha mere. Ha na-anu n'akwamozu agba ohu a gosi na ego na-agara ha ozi. O buru na onye a na-akwa bu onye welitere isi, umu ya ga-enwekwa ndi oyi nwere ego, nke mere na n'ubochi

ahụ, ego ana-eфе n'elu ka o nwere nkụ. A na-amanye ọtụtụ ehi, ewu, ịnyinya, ebule, ọkụkụ nakwa esipụ ụdị erimeri dī iche iche na mmanya dī iche iche nke ga-eme ka ndi mmadụ jiri isi aja ije na-eri na-añụ kama ọ ga-adọrọ n'ite, ka ọ dọrọ n'afọ. N' ihi oke mkpa akwamozu dī, ụfọdụ na-ahapụ nke ha ọtụtụ afọ iji nweta ego e ji eme ya maka na ọ na-eri ọtụtụ ego.

Ọzọ, ndi ụka ụfọdụ na-eji maka ọtụtụ ntọaja dī n'ikwa ozu chọọ iji ego mee nke ha maka ọtụtụ ihe ndi okwukwe ha achọghị a ga-asị ha nweta. Ha achọghị isonye na mmemme iziuta titi na riri a ga-achọ. Nke a gosiri na ọ buru na ihe gawa etu ahụ, agba ọhụụ ga-emetuta akwamozu n' ọdinihu n'ebe ọ dī ukwu.

Ma ka o sila dī, olileanya ka dī n'uzo ọ bula e jiri mee ya. Akwamozu bu akwamozu. N'agbanyeghi na ọ dighi mpaghara nsaanya, mmuta, ụka na ọbibi ndi ọcha na-emetutaghi, a ka nwekwara olileanya na ọ gaghị ekwe ka e chefuo ihe ọ bula banyere akwamozu kama ọ na-eriwanyesi ego ike.

Nchikọta nchọcha

Nchoputara lebara anya n'akwamozu n'oge agba ọhụụ a n'Obeleagu Umana. Akwamozu n'oge agba ọhụụ bu otu uzo iziputa etu ụka, nsaanya na mmuta si metuta omenaala na nkwenye ndi Igbo n'ih i na ha nabatara agwa ndi ọcha n'ala ha. Onye nchọcha ruturu aka n'etu e si akwa nwoke ma ọ bu nwaanyi ndi lgoro di ma ọ bu nwunye. O mere ka a mata na ọ bughị mmadụ niile nwuru ka a na-akwa na mgbe ochie n'Obeleagu Umana. Nchoputa mekwara ka a mata na omenaala ndi ọcha emebichala nkwenye na usoro akwamozu niile dī ka o si gbasa ndi Igbo niile nakwa ndi Obeleagu Umana. Nchoputa e mere gosiri na ọ buru na a kwaghị mmadụ na mkpuru obi onye ahụ anaghị ezu ike ruo na a kwaa ya nke oma. Ọzọ kwa na a na-enwe ihe ndakwasa maka ndi akwaghị onye ha nke oma ma ọ bu akwaghị chaa chaa. Mana, n'ime ihe niile, nchoputa gosiri na a ka nwere olileanya na

akwamozu agaghị anwunyū anya n'ala Igbo n'agbanyeghi nnukwu mmetūta agba ọhụụ nwere na ya. Nchọcha mekwara ka a mata mkpa ọ dị ikwa onye nwurū anwū mgbe ọ bụla a dị njikere ma ọ bụ nweta ego, ịjị gbalari iwe onye nwurū anwū nakwa ime ka ndị ọ biri n'udo n'enweghi mmekpa ahụ ọ bụla nke sitere n'akwaghị mmadụ ọ ka nkwenye na omenaala siri kaa maka agba ọhụụ.

Mmechi

Agba ọhụụ n'otutu ụzọ metutara akwamozu na ntọaja ndị Igbo mana ọ dị mkpa imata na n' agbanyeghi etu o siri metuta akwamozu ndị Igbo nakwa nke Obeleagu Umana, e nwekwara ntaramahụhụ nke ekpemekpe kecha maka ndị na-emejuputaghị ntọaja akwamozu a etu o kwesiri maka onye nke ha. Ha gunyere onwū mberede, orịa ekwe ngwota, mmụọ na-agaghari emebe ihe onwū elulu, mfu na onwū nke e nweghi ike ikowata ihe kpatara ya.

Aro

Ochọcha tonyere aro ka ndị Igbo ma ọ bụ ndị Obeleagu Umana mee ihe ndị ha kwesiri ime maka akwamozu onye nke ha nwurū anwū ịjị hụ na ọ laruru ala mmụọ n'udọ. Nke a bụ ka o nweta ezi onodụ ebe ahụ n'ihia na ha kwenyere na onye nwurū anwū na-amalitekwa ndụ ọhụụ n'ala mmụọ.

Ozọ, e kwesiri ime ka ndị Igbo mata mkpa ọ dị bụ ime ezi akwamozu na ntọaja ndị so ya ịjị gbochie ntaramahụhụ na-adaputa site n'akwaghị ozu nke oma

Ozọ kwa mmemme akwamozu ọ nnukwu mkpa maka na ọ na-ahazido mmekorita ọ n'etiti mmadụ na ibe ya nakwa mmadụ na ihe a naghị ahụ anya n'ụwa mmụọ na ike ọ iche iche. Ime mmemme a n'oge ọ bụla, kwesiri iwulite idinotu, iganihu, idị ndụ n'etiti ihe a na-ahụ anya na nke a naghị ahụ anya. Ọ bụ ezie na agba ọhụụ, ụka, mmuta na nsaanya

metụtara akwamozu n' ala Igbo dum nke Obeleagu Ụmana so na ya, ma a ka nwere olileanya na e nwere ndị ka na-akwa ndị nke ha nwurū anwū etu o kwesiri iji si ya gaa nke ọma n'ụwa ọzọ nke ndịchie ndị na-elekọta ezinaụlọ ha nke ha hapurū anya nọ.

Edensibịa

- Agha, U. A. (2015). *Religion and culture in the permissive society*. Enugu: SAPS Press (Nig).
- Ebubechineke, I. B (2021). *Nkwenyendị Igbo: Na M. O. Omeje na G. T. Onwuka (qhz) Ntọala Nkuzi na ỌmụmụAsụsụ Igbo*. Paschal Communications.
- Ekeopara, H. M (1994). *Death in Igbo Land: a religious and Philosophical review*. A thesis presented to the Department of Religion, UNN in Partial fulfillment of the requirements of the award of degree certificate.
- Iwuagu, J. N. (1974). *Burialss rites in Mbactoli/ Ikeduru L. G.A . A Project Presented to the Department of Religioun UNN*.
- Isichei, E.(1977). *The Ibo People and the Europeans*. London: Faber and Faber.
- Lorna, M. (1978). *An Igbo Second Burial*. Aavailable: www.jstor.org/stable/12143002 ụbọchị mbutu Juun12, 2023.
- Mbah, B. N. Mbah, E. E., Ikeokum, E. S, Okeke. C. O, Nweze, I. M, Ugwuona, C. N, Akaeze C. M. Onu, J. O. Eze, E. A. Prezi, G. O &Odii, B. C (2013) *Igbo Adi Igbo-English English-Igbo Dictionary of Linguistics and Literary Terms*. Enugu: UNN Press Ltd.
- Ndukwe, U.E., Ihuchu, I. P.& Ralph-Nwachukwu, O. (2021). . *Modernity and Burial in Igboland. A Paranormal Approach. British Journal of Communication and Media Research. 1(1) 28-38*.
- Nwala, U.T. (1985). *Igbo Philosophy*. Ikeja: Latern Books.

- Nwankwo, E. A. & Anozie, O.(2014). Igbu Efi: Indigeous Practice and Politics of After death in Igbo Culture Area.*Review of Knowledge Economy*. 1 (2), 62-73.
- Nwoye, M. A. C. (2011). Igbo Cultural and Religious Worldview: An insider's perspective. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 3(9), 57-68
- Odo, C. O., Mbah, B. N. & Okey-Agbo, J. N. (2021). Iti Akwa onwu n' ukwu naNsuka. *Nsukka Journal of African Languages and Linguistics*. 16,15-35.
- Okeke, C. O. (2015). Belief in life After Death in African Traditional Religion Vis-à-vis Christian Religion: A case study of central sub-cultural zone of Igbo land. *International Journal of Research Development*.
- Ossai, J & Anoruo, A.N.O.(2013). The Cost of Burial Ceremonies in Igboland. *Nigerian Tribune*, April 10th,
- Salmaie, Nodoushan, M. A. (2016). On the functions of sweaving in Persian. *Journal of Language Aggression & Conflict*, 4 (2), 234-254 Retrieved May 10thwww.abjournals.org.
- Smith, M. B., Burner, J. S. & White, R. W. (1956) . *Opinion and Personality*.New York: Wiley
- Quarcoopome, A.N.O.(1987). *West African Traditional Religion*. Ibadan: AUP